

تبلیغ فحانواؤ

دوفصلنامه علمی - تخصصی

سال دوم - شماره سوم

پاییز و زمستان ۱۴۰۲

رفتارشناسی والدین با فرزندان دهه هشتادی

اعظم نوری*

مقدمه

سبک زندگی امروزی موجب شده است هر نسل با نسل دیگر تفاوت‌های بسیاری داشته باشد؛ به‌گونه‌ای که والدین از این همه تغییر در مقایسه با دوران جوانی و نوجوانی خود شگفت‌زده و گاه در نوع برخورد با نوجوانان و جوانان دچار سردرگمی می‌شوند یا با رفتارها و برخوردهای نامناسب با آنها، موجب بروز درگیری‌ها و تنش‌هایی در خانواده می‌گردند. در این میان متولدین دهه هشتاد، با توجه به تغییرات اجتماعی و گسترش رسانه‌های جمعی در این تمایزات بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرند. اهمیت شناخت این نسل با ویژگی‌های فردی و اخلاقی، زمانی روشن می‌شود که نگاهی به آینده داشته باشیم و بدانیم آنها، آینده‌سازان کشور ما هستند. البته به طور طبیعی نمی‌توان فرزندان را امتداد خط فکری و شخصیتی والدین دانست؛ چنانکه امیرالمؤمنین علیه السلام فرموده است: «لَا تَقْسِرُوا أَوْلَادَكُمْ عَلَى آدَابِكُمْ فَإِنَّهُمْ مَخْلُوقُونَ لِزَمَانٍ غَيْرِ زَمَانِكُمْ؛^۱ فرزندان‌تان را بر آداب خود تربیت نکنید؛ چرا که آنها برای زمانی غیر از زمان شما آفریده شده‌اند». از این سخن امام علیه السلام می‌توان برداشت کرد که تفاوت نسل‌ها، امری انکارناپذیر است.

ویژگی‌های دهه هشتاد

در بیان ویژگی‌های متولدین دهه هشتاد، لزوماً باید شرایط محیطی و تغییرات اجتماعی زمان آنها را مورد توجه قرار دهیم؛ چرا که هر کدام تأثیرات زیادی بر سبک زندگی، روحیات و اخلاقیات آنها داشته‌اند. برخی از این ویژگی‌های مؤثر در شرایط آنها عبارتند از:

* کارشناس ارشد رشته تفسیر، پژوهشگر مطالعات زنان و خانواده جامعه الزهر علیه السلام.

۱. عبد الحمید بن هبة الله ابی الحدید معتزلی، شرح نهج البلاغه، ج ۲۰، ص ۲۶۷.

۱. پدیده تک‌فرزندی

بیشتر فرزندان دهه هشتاد، در خانواده‌هایی متولد شدند که تنها یک فرزند یا دو فرزند دارند. این تغییر شکلی در خانواده، موجب تغییر هرم قدرت و مدیریت در خانواده‌ها شد و فضای خانواده به سمت فرزندسالاری کشیده شد؛ نسلی که به جای شناخت و تأکید بر مسئولیت‌ها، بیشتر به حقوق خود و وظایف والدین و جامعه در برابر خود تأکید دارند.^۱

۲. گسترش فضای مجازی

مهم‌ترین وجه تمایز نسل دهه هشتاد نسبت به دیگر نسل‌ها، گسترش نامحدود فضای مجازی و ورود گوشی‌های هوشمند به زندگی بود که در مقایسه با نسل‌های قبل جای روابط فامیلی و اجتماعی چهره به چهره و مواجهه با مسائل مختلف در فضای حقیقی را گرفت. درک این نسل از واقعیات جهان، از پنجره رسانه و فضای مجازی است. متأسفانه غالب این فضا در دست کسانی است که نه تنها عقاید و باورهای فرهنگی، دینی و حتی ملی ما را باور ندارند؛ بلکه نابودکننده آن‌ها نیز هستند. گاهی جوانان و نوجوانانی را می‌بینیم که ساعت‌ها گوشی به دست در ساعات طولانی شبانه‌روز مشغول دریافت آموزه‌ها و مطالب گاه نادرست، رویایی و مخالف با فرهنگ و مناسبات انسانی و اخلاقی ما هستند.

۳. گسترش ارتباطات و دوستی‌ها میان دختر و پسر

یکی از اموری که برای نسل‌های قبل از دهه هشتاد به عنوان یک تابو و ضدفرهنگ شناخته می‌شد، ارتباطات میان نامحرمان در سنین نوجوانی و جوانی بود. به طور طبیعی بلوغ و ویژگی‌های آن، در این نسل موجب علاقه و کنجکاوی به جنس مخالف شده و با فراگیر شدن فضای مجازی و بی‌توجهی برخی والدین به نهادینه کردن ارزش‌هایی مانند حیا و خویشتنداری، این ارتباطات خارج از چارچوب را افزایش داده است. عوامل دیگری مانند نیاز به محبت و پنداشتن ارتقای سطح شخصیت اجتماعی با این دوستی‌ها و نیز عادی‌سازی این روابط در رسانه‌ها، در گسترش این روابط مؤثر بوده است.^۲

متأسفانه روابط آزاد با نام‌های گوناگون که به غلط نوعی نشان تجدد و روشنفکری نسل جوان

۱. فاطمه علیزاده، محمد مهدی کریمی‌نیا و مجتبی انصاری مقدم، «آسیب‌شناسی تک‌فرزندی در جامعه با نگاه به

دستورات اسلامی»، نشریه دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی، ص ۷۹.

۲. احمدحسین شریفی، همیشه بهار (درس آداب و سبک زندگی اسلامی)، ص ۱۳۷.

و گاه والدین آن‌ها شمرده می‌شود، نتیجه این فرایند است. در مقابل بخش دیگری از جامعه نگاه خوبی به روابط دختر و پسر ندارند و آن‌ها را مورد مذمت قرار می‌دهند که موجب فشارهای روحی و روانی به آن‌ها می‌شود؛ زیرا در فضای فرهنگی جامعه خود را در معرض بدگمانی و سرزنش قرار می‌دهند. امام علی علیه السلام در این باره فرموده است: «مَنْ وَصَّعَ نَفْسَهُ مَوَاضِعَ التَّهْمَةِ فَلَا يَلُومَنَّ مَنْ أَسَاءَ بِهِ الظَّنُّ؛^۱ آن که خود را در جاهایی که موجب بدگمانی است، قرار دهد، آن که را که گمان بد ببرد، سرزنش نکند».

۴. تهاجم فرهنگی و عدم معرفی الگوهای مناسب با فرهنگ ایرانی - اسلامی

با توضیحاتی که در بحث فضای مجازی گذشت، به بخشی از آسیب‌های فرهنگی در این دهه اشاره شد. این امر نتیجه عدم وجود سواد رسانه در اغلب والدین و ناآشنایی آن‌ها با قواعد و فضای حاکم بر آن است؛ در نتیجه آن‌ها نمی‌توانند نظارت مناسبی بر عملکرد فرزند جوان و نوجوان خود در این عرصه داشته باشند. از سوی دیگر مسئولان مربوطه نیز در برهه‌ای از زمان هرگز به اهمیت فضای مجازی، نحوه و میزان تأثیر آن بر نسل جوان توجهی نداشته‌اند و شاید ضرورت اینترنت ملی برای برخی هنوز ناشناخته است. در همین زمان با ناآگاهی والدین، نظام ارزشی این نسل با تمام آزادی‌های فردی و اجتماعی، بازی‌های جذاب اینترنتی همراه با خشونت و ناهنجاری‌های جنسی، موسیقی‌های نامناسب و محرک که گاه هیچ نظارتی بر آن وجود ندارد، بر اساس شبکه‌های اجتماعی شکل می‌گیرد.

۵. هنجارشکنی در پوشش و آرایش ظاهری

توجه به ظاهر و آراستگی و تمایل به دیده شدن در دهه هشتادی‌ها بیشتر است که بخشی از آن، طبیعی و بخشی نیز تا حد زیادی نتیجه گسترش فضای مجازی در میان این گروه سنی است. گویی آلبوم عکس‌های شخصی، جای خود را به صفحات فضای مجازی داده‌اند. لباس‌ها و آرایش‌های غیر متعارف، علاقه به عمل‌های زیبایی بی‌رویه و غیر ضروری و نمایش آن‌ها در اماکن عمومی و صفحات اینترنتی به نوعی سبک زندگی بدل شده است.

البته تمایل انسان به زیبایی ظاهری و آراستگی به‌ویژه در سنین نوجوانی و جوانی، امری طبیعی است که از نظر ائمه علیهم السلام نیز مورد تأیید قرار گرفته است. در روایتی آمده است که امام علی علیه السلام همراه غلام خود قنبر برای خرید لباس به بازار رفتند و دو لباس تهیه کردند که یکی

۱. محمد بن حسین شریف الرضی، نهج البلاغه، حکمت ۱۵۹.

زیباتر و گران‌تر و دیگری ساده و ارزان‌قیمت بود. لباس گران‌تر را به قنبر دادند و فرمودند: «تو جوانی و شور و شوق جوانی در سر داری و باید آن را که بهتر است، بپوشی»^۱. در گسترش ناهنجاری‌های ظاهری نمی‌توان تنها تمایل به زیبایی را مطرح نمود؛ بلکه گروه‌های دوستان، فضای مجازی، کمبود اعتماد به نفس، تبلیغات وسیع لوازم آرایشی که به دنبال بازار مصرف و سودآوری هستند؛ موجب می‌شود نوجوانان و بیشتر دختران به صورت افراطی به ظاهر و سبک پوششی رو آورند که هیچ تناسبی با فرهنگ ملی و دینی ما ندارد.

راهکارها و رفتارهای مناسب والدین

۱. فرزندآوری و بیشتر شدن تعداد فرزندان در خانواده

در سبک زندگی اسلامی، تولیدمثل و فرزندآوری امری پسندیده بوده و همواره مورد سفارش و ترغیب قرار گرفته است؛ چنانکه برخی آیات بیانگر دعاهای انبیای الهی در مورد درخواست فرزند از خداوند است: «رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدَّعَاءِ»^۲ و «رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ»^۳.

با نگاهی به خانواده‌های تک‌فرزند می‌بینیم که گاهی آن‌ها نیز این سبک زندگی را نمی‌پسندند و تک‌فرزندانی هستند که آرزوی داشتن خواهر و یا برادری دارند. از سوی دیگر والدین آن‌ها نیز به اجبار شرایط اقتصادی یا تغییر فرهنگ جامعه در فرزندآوری از داشتن فرزند بیشتر امتناع می‌کنند؛ این در حالی است که از نظر اقتصادی، بر اساس اعتقادات اسلامی اصل بر رازقیت خداوند است: «وَيَكُنَّ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَ يَقْدِرُ»^۴ خدا روزی را برای هر کس از بندگانش که بخواهد، گشاده یا تنگ می‌گرداند». از سویی شاید بتوان گفت بر اساس قاعده نفی سبیل^۵، نداشتن فرزند یا تک‌فرزندی در عصر حاضر موجب کاهش جمعیت مسلمین در برابر افزایش جمعیت غیر مسلمانان، امری مذموم و غیرشرعی است. گاهی والدین می‌گویند در حال حاضر و در حالی که فرزندی دهه هشتادی داریم، به دلیل اختلاف سنی با

۱. محمد باقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۴۰، ص ۳۲۴.

۲. آل عمران: ۳۸.

۳. صافات: ۱۰۰.

۴. قصص: ۸۲.

۵. نساء: ۱۴۱.

فرزندان نمی‌توان اقدام به فرزندآوری کرد، در جواب باید گفت امام حسین علیه السلام هنگام شهادت ۵۷ سال داشتند که پدریک فرزند شش ماهه بودند.

۲. افزایش معرفت دینی

شناخت صحیح احکام الهی به‌ویژه درباره مرزهای لازم میان نامحرمان و معرفی فلسفه و آثار مثبت آن‌ها در زندگی اجتماعی و فردی بسیار مهم است. اگر فرزندان ما از همان کودکی به تدریج با نقش خاص خود به عنوان دختر و پسر آشنا شوند، هنگام بلوغ نیز پذیرش و التزام به این مرزها کار مشکلی نخواهد بود. به دلیل شرایط اجتماعی موجود و وجود آموزش و پرورش، خانواده آموزش مسائل دینی و احکام شرعی را به نهادهای آموزشی واگذار کرده است؛ در حالی که یکی از وظایف مهم والدین، آموزش احکام شرعی و نهادینه‌سازی اعتقادات دینی آن‌هاست. آموزش این حدود و رعایت آن‌ها، نشانه عقب‌ماندگی و یا محدودسازی فرزندان نیست؛ بلکه بیانگر توجه خانواده به رفتار اجتماعی است.^۱ والدین نیز در عمل موظفند به طور نامحسوس محیط زندگی و تحصیل فرزندشان را سالم‌سازی کنند. برای مثال اگر فرزندشان در کلاس تفریحی یا آموزشی شرکت می‌کند، مراقبت کنند که آن محیط مختلط نباشد. این کنترل‌های بیرونی، گام مهمی در سلامت اخلاق نوجوانان است.

۳. زمینه‌سازی برای تفریحات و آزادی‌های مشروع

به طور طبیعی متولدین دهه هشتاد مانند والدین خود که معمولاً متولدین دهه شصت هستند، نمی‌اندیشند و با توجه به شرایط اجتماعی به تفریحات و شادمانی بیشتری نیازمندند. والدین نباید با سختگیری و محروم کردن فرزندان‌شان از شادی‌ها و تفریحات سالم، باعث دوری از خانواده و مخفی‌کاری آن‌ها شوند. یکی از دختران امام خمینی علیه السلام از ایشان نقل می‌کنند که می‌فرمود: «دخترتان تا تکلیف نشده، حجاب لازم نیست؛ می‌تواند هر رنگی که می‌خواهد بپوشد، ولی وقتی تکلیف شد؛ دیگر نگویند عیب ندارد... گاهی سلیقه‌های مختلف پدر و مادر مسائل شرع را تغییر می‌دهد یا از اصل برمی‌گرداند».^۲ این سخن امام علیه السلام حاکی از رعایت دقیق احکام شرعی و پرهیز از افراط و تفریط در رابطه با مسائل شرعی نسبت به فرزندان است.

۱. محبوبه جوکار، «راهکارهای جلوگیری از روابط ناسالم دختر و پسر در جامعه»، فصلنامه طهورا، شماره ۵، ص ۱۴۳.

۲. امیررضا ستوده، پا به پای آفتاب، ج ۱، ص ۱۹۱.

برخی والدین چون نوجوانان‌شان در سن تحصیل یا آمادگی برای کنکور هستند، آن‌ها را از هر تفریح و سرگرمی منع می‌کنند؛ در حالی که در روایات امامان معصوم علیهم‌السلام باید بخشی از اوقات برای تفریحات و لذایذ زندگی اختصاص یابد؛ چنانکه از امام رضا علیه‌السلام نقل شده است: «اوقات روز شما چهار بخش باشد؛ بخشی برای تأمین معاش، بخشی برای عبادت، بخشی برای معاشرت با برادران و بخشی برای تفریح و سرگرمی».^۱ بنا بر آیات قرآن نیز هنگامی که فرزندان یعقوب می‌خواستند یوسف علیه‌السلام را با خود ببرند، ورزش و بازی را بهانه کردند: «ارِسَلُهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعُ وَ يَلْعَبُ»^۲ و این امر بهانه‌ای بود که حضرت یعقوب علیه‌السلام در برابر آن سکوت کند؛ سکوتی که نشان از رضایت و بیانگر تأیید این کار است.^۳

۴. توجه به نیاز فرزندان در آراستگی و هدایت آن به سمت و سوی مناسب

بر اساس روایت امام علی علیه‌السلام تمایل جوانان و نوجوانان به زیبایی و آراستگی ظاهری امری طبیعی است، اما توجه افراطی و ایجاد ظاهر نامتعارف، نوعی هنجارشکنی و بر اساس تربیت نادرست صورت می‌گیرد. برای مثال والدینی که از کودکی تمایل زیادی در آراستگی غیرمتعارف فرزندان به‌ویژه دختران دارند و بزرگ‌ترین حُسن آن‌ها را زیبایی می‌دانند یا اسباب‌بازی‌هایی مانند لوازم آرایشی برای آن‌ها تهیه می‌کنند، ناخودآگاه فرزندان خود را در این مسیر سوق می‌دهند و گاه استفاده افراطی از این لوازم در نوجوانی و جوانی نتیجه این رفتار والدین است. خانواده می‌تواند با دادن اعتماد به نفس و ذکر ویژگی‌های مثبت آن‌ها مانند هوش و ذکاوت، آموزش مهارت‌های مختلف اعتماد به نفس را در فرزندان‌شان زنده کنند تا آن‌ها نیازی به کسب اعتماد به نفس در ایجاد تغییرات ظاهری نداشته باشند.

برخی والدین نیز تغییرات دوران نوجوانی مانند جوش‌های پوستی، تغییرات چهره و صدا را برای نوجوانان پررنگ می‌کنند؛ در حالی که می‌توان آن‌ها را با معرفی روش‌های صحیح ورزش، مصرف غذای سالم و دوری از تقلید کورکورانه از الگوهای نامناسب و تکیه بر ویژگی‌های مثبت نوجوان، به سمت و سوی زندگی سالم و متعادل رهنمون نمود.

۵. کنترل فضای مجازی

برخی والدین کنترل فضای مجازی و سالم‌سازی و مدیریت آن را بر عهده مسئولان می‌دانند و

۱. حسن بن علی ابن‌شعبه حرانی، تحف‌العقول، ص ۴۰۹.

۲. یوسف: ۱۲.

۳. محسن قرائتی، تفسیر نور، ج ۱۳، ص ۱۱۲.

معتقدند در این زمینه کاری از آن‌ها ساخته نیست. هر چند این مسئله نیازمند توجه مسئولان است؛ چنانکه رهبر معظم انقلاب اسلامی برای تشکیل شورای عالی فضای مجازی دستورات مهمی را ابلاغ کردند،^۱ اما وظایف خانواده و والدین را نیز نمی‌توان نادیده انگاشت. خانواده، اولین مکانی است که فرزندان در آن با ارزش‌ها و فضایل و رذایل اخلاقی آشنا می‌شوند. اگر خانواده نقش آموزشی و کنترلی خود را به خوبی ایفا کند، به یقین آسیب‌های اجتماعی از طرف فضای مجازی و جریانات ضد ارزش و ضد فرهنگ نیز کاهش خواهد یافت. والدین باید تلاش کنند در مرحله اول خود با ضرورت‌ها و چالش‌های موجود آشنا شوند و سپس الگوی مناسبی را از خود برای فرزندان ارائه و با استفاده از آموزش‌ها و محیط‌های مناسب فرزندان خود را در برابر خطرات ایمن کنند؛ چنانکه امام صادق علیه السلام فرموده است: «بادروا أحداثکم بالحديث قبل أن تسبقکم إلیهم المُرَجَّه»^۲ نوجوانان خود را پیش از آنکه فرقه مرجئه به سراغ‌شان روند، حدیث بیاموزید». حضرت در این سخن به والدین هشدار داده است که تا جوانان‌شان در دام این گروه گرفتار نشده‌اند، خود به تغذیه فکری فرزندان‌شان اقدام کنند.

گروه مرجئه مثالی برای منحرفان فکری در آن زمان است، اما امروز گروه‌های منحرف بسیاری هستند که با قدرت رسانه در صدد گسترش فساد، گسستن بنیاد خانواده و گاه براندازی حکومت‌های اسلامی مخالف با سلطه غرب هستند. مهم‌ترین دلیل حضور نسل دهه هشتادی در کف خیابان و بدون اطلاعات واقعی در اغتشاشات گذشته، مواجهه آن‌ها با شبکه‌های اجتماعی بود که با دادن اطلاعات غلط، تحریک و تشجیع آن‌ها برای مخالفت و حضور در خیابان، برنامه‌های گسترده‌ای تولید و پخش می‌کردند. از سوی دیگر متأسفانه غالب فضای مجازی در دست دشمنان است و بسیاری از ارزش‌ها و اعتقادات صحیح اسلامی و سیاسی، حماسه دفاع مقدس با کم‌کاری و بی‌برنامگی در فضای مجازی در محتوا و قالب مناسب به نوجوانان ارائه نشده است. برای مثال هر ساله در ۲۲ بهمن چه اندازه برنامه‌های آموزشی و اعتقادی برای این نسل در نظر گرفته‌ایم؟^۳ جوان امروز ما تا چه اندازه نوابغ جنگ تحمیلی و دانشمندان معاصر و غیر معاصر ما را می‌شناسند؟ مقام معظم رهبری علیه السلام؛ گاه به برخی از این

۱. حکم تشکیل و انتصاب اعضای شورای عالی فضای مجازی، ۱۳۹۰/۱۲/۱۷.

۲. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۶، ص ۴۷.

۳. خبرگزاری تسنیم، «تأملاتی درباره نوجوان حاضر در اغتشاشات: کش‌های اخیر نوجوانان، تبعه «هویت‌یابی» آنان است»، ۱۴۰۱/۰۸/۱۷، کد خبر: ۲۷۹۷۶۷۶.

بزرگ‌مردان و بزرگ‌زنان در سخنرانی‌ها اشاره می‌کنند^۱ که لازم است والدین و مسئولان در این مورد، با ارائه آموزش‌های لازم به نوجوانان خود آگاهی دهند.

۶. سوق دادن فرزندان به اشتغال و حضور در جلسات مذهبی

با توجه به شرایط زندگی دهه هشتادی‌ها مانند تک‌فرزندی و اختصاص اوقات فراوان به فضای مجازی، نوعی بی‌مسئولیتی را در آن‌ها ایجاد کرده است که موجب کم‌رنگ شدن پذیرش مسئولیت‌های فردی و اجتماعی در آن‌ها شده است. خانواده‌ها موظفند برای کاهش آسیب‌های وارده به فرزندان‌شان، آن‌ها را به سوی اشتغال یا حرفه‌آموزی و یا حضور جلسات مذهبی متناسب با سن و روحیات آنان سوق دهند. پیامبر صلی الله علیه و آله هر گاه کسی را می‌دید و از او خوشش می‌آمد، می‌پرسید شغلی هم دارد؟ اگر می‌گفتند ندارد، می‌فرمود: «از چشمم افتاد».^۲ تحقیقات نشان می‌دهد که وجود هیأت‌ها و جلسات مذهبی در سطح شهرها در دادن گونه‌ای هویت اجتماعی - مذهبی مناسب به نوجوانان تأثیر بسزایی داشته‌اند و آن‌ها از نظر هویت اجتماعی کمتر دچار آشفتگی شده‌اند.^۳

نتیجه‌گیری

بخش اعظم جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی بر دوش جوانان است و آن‌ها هستند که باید مسئولیت‌ها را در میدان‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و بین‌المللی و نیز در عرصه‌های اخلاقی و معنویت و عدالت بپذیرند و انقلاب را به آرمان‌های خود نزدیک کنند. به روایت مقام معظم رهبری علیه‌السلام، برکات دهه هشتاد و نودی‌ها را آیندگان خواهند دید. دشمن متوجه ذهن فعال نوجوان و جوان امروزی و صاحب تحلیل و فکر بودن او شده است و برای مقابله با آن از طریق تولید و تکرار حجم عظیم محتوای دروغ در شبکه‌های مجازی اقدام می‌کند. مسئولین رسانه‌ها و امور ارتباطات وظیفه دارند که در زمینه تولید محتوا و جهاد تبیین و برنامه‌ریزی برای آن احساس مسئولیت کنند.^۴

۱. مانند فرنگیس، یک زن قهرمان در دوران جنگ با دلاوری در برابر نیروهای نظامی دشمن جنگید، تجلیل از کتاب

دختر شینا، تجلیل از دکتر کاظمی که مقام معظم رهبری علیه‌السلام از ایشان به عنوان شهید نام بردند.

۲. حسین بن محمدتقی نوری، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۳، ص ۱۱.

۳. علی اصغر احمدی، «تحلیلی تربیتی بر روابط دختر و پسر در ایران»، ص ۱۱۰.

۴. دیدار دانش‌آموزان با رهبر انقلاب، ۱۴۰۱/۰۸/۱۱.

فهرست منابع

۱. ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبة الله، شرح نهج البلاغه، بیروت: دار احیاء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۳۸۷ ش.
۲. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، تهران: نشر بین الملل، ۱۳۹۲ ش.
۳. احمدی، علی اصغر، تحلیلی تربیتی بر روابط دختر و پسر در ایران، تهران: انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۷۸ ش.
۴. امین عاملی، سید محسن، اعیان الشیعه، نشر دارالتعارف، ۱۴۲۱ ق.
۵. ستوده، امیررضا، پا به پای آفتاب، تهران: نشر پنجره، ۱۳۸۰ ش.
۶. شریف الرضی، محمد بن الحسین، نهج البلاغه، تصحیح صبحی صالح، قم: انتشارات هجرت، چاپ اول، ۱۴۱۴ ق.
۷. شریفی، احمد حسین، همیشه بهار (درس آداب و سبک زندگی اسلامی)، قم: دفتر نشر معارف (وابسته به نهاد نمایندگی مقام رهبری در دانشگاه)، ۱۳۹۸ ش.
۸. علیزاده، فاطمه، محمد مهدی کریمی، و مجتبی انصاری مقدم، «آسیب شناسی تک فرزندی در جامعه با نگاه به دستورات اسلامی»، مجله دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی، سال چهارم، شهریور ۱۴۰۰، شماره ۴۰، ص ۷۹.
۹. قرآنتی، محسن، تفسیر نور، قم: نشر مؤسسه در راه حق، ۱۳۷۴ ش.
۱۰. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، قم: نشر دار الحدیث، چاپ اول، ۱۴۲۹ ق.
۱۱. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.
۱۲. نوری، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، چاپ اول، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۸ ق.
۱۳. یوسفی، سهیل و علی افتخاری، «تأثیر فضای مجازی بر میزان بزهکاری جوانان»، کنفرانس ملی دستاوردهای نوین جهان در تعلیم و تربیت، روان شناسی، حقوق و مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۹۷.